

MISIUNEA RESTRÂNSĂ DE OBSERVARE A ALEGERILOR România — Alegeri Prezidențiale, 22 noiembrie 2009

RAPORT PRIVIND CONSTATĂRILE ȘI CONCLUZIILE PRELIMINARE

București, 23 noiembrie 2009 – Ca urmare unei invitații din partea Delegației Permanente a României pe lângă Organizațiile Internaționale de la Viena și în conformitate cu recomandările Misiunii de Evaluare a Necesităților desfășurate în București de Oficiul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului al OSCE (OSCE/ODIHR) la data de 23-25 septembrie, OSCE/ODIHR a deschis pe data de 28 octombrie 2009 o Misiune Restrânsă de Observare a Alegerilor (LEOM) pentru alegerile prezidențiale din România din data de 22 noiembrie 2009.

Alegerile sunt evaluate în ceea ce privește conformitatea cu angajamentele OSCE și cu standardele internaționale pentru alegeri democratice, precum și cu legislația românească. Acest raport privind constatările și concluziile preliminare este publicat înainte de finalizarea procesului care include al doilea tur de scrutin din data de 6 decembrie și modul de soluționare a posibilelor reclamații și contestații post-electorale. Evaluarea generală a alegerilor va depinde, în parte, de modul în care se vor desfășura etapele rămase din procesul electoral. Misiunea va publica un raport final cuprinzător, incluzând recomandări pentru potențiale îmbunătățiri, la aproximativ opt săptămâni de la încheierea procesului electoral.

În conformitate cu metodologia standard OSCE/ODIHR pentru Misiuni Restrânse de Observare a Alegerilor, Misiunea a inclus observatori pe termen lung, însă nu și observatori pe termen scurt. Misiunea nu a efectuat o observare cuprinzătoare și sistematică a procedurilor din ziua alegerilor, însă a vizitat un număr restrâns de secții de votare.

CONCLUZII PRELIMINARE

Alegerile prezidențiale din 22 noiembrie 2009 din România au avut loc într-un climat caracterizat de respect pentru libertățile politice fundamentale și s-au desfășurat în general în conformitate cu angajamentele OSCE și cu standardele internaționale pentru alegeri democratice, precum și cu legislația națională. Totuși, pentru a continua îmbunătățirea procesului electoral și pentru a spori încrederea publică, trebuie luate măsuri pentru soluționarea deficiențelor rămase, în special în legătură cu practica introducerii unor schimbări de ultim moment în legislația electorală și în ce privește votarea la secțiile de votare speciale.

Campania electorală a fost destul de activă, iar majoritatea candidaților și-au desfășurat campania pe tot cuprinsul țării. Candidații au avut libertatea de a-și împărtăși vederile cu electoratul și de a-și prezenta platformele electorale. Campania s-a desfășurat într-un climat calm, fără probleme sau incidente majore, însă uneori s-a utilizat un limbaj dur și au apărut atacuri personale între unii candidați, inclusiv acuzații de pregătire a fraudei electorale. Un referendum pentru reforma Parlamentului, anunțat de Președintele Traian Băsescu pentru aceeași zi ca și primul tur al alegerilor prezidențiale, a devenit unul dintre subiectele proeminente și cele mai controversate ale campaniei, eclipsând discuțiile referitoare la politici.

Cadrul legal oferă o bază adecvată pentru desfășurarea alegerilor democratice, însă anumite prevederi ar trebui revizuite pentru a îmbunătăți procesul electoral și a spori transparența acestuia. Totuși, faptul că Legea pentru alegerea Președintelui (legea electorală) a fost consolidată prin Ordonanță de Urgență a Guvernului după ce data alegerilor fusese deja anunțată nu este în

conformitate cu bunele practici electorale, subminează separarea puterilor în stat și poate ridica și alte probleme constituționale.

În general, administrația electorală a lucrat într-o manieră profesionistă. Biroul Electoral Central (BEC) a adoptat deciziile în timp util și cu eficiență. Cu toate acestea, ședințele BEC și ale birourilor electorale de nivel mediu și procesele verbale aferente nu au fost publice. Cu toate că este conform cu legislația, acest fapt a redus în mod semnificativ transparența.

Unul dintre principalele motive de îngrijorare exprimate de diverși participanți la procesul electoral a fost legat de integritatea procesului electoral la aproximativ 3.300 secții de votare speciale înființate pentru alegătorii care nu se aflau în localitatea în care își au domiciliul permanent. Cu toate că s-au luat măsuri pentru a reduce posibilitatea votului multiplu la aceste secții de votare, măsurile de siguranță au fost în continuare insuficiente pentru a garanta deplin integritatea procesului electoral și pentru a spori încrederea publică. În plus, mai mulți interlocutori și-au exprimat îngrijorarea cu privire la presupuse tentative de cumpărare a voturilor, în special în comunitatea romă. Au existat de asemenea semnale de îngrijorare exprimate în legătură cu integritatea procesului de votare în afara țării.

Doisprezece candidați au fost înscriși într-o manieră cuprinzătoare, oferind alegătorilor posibilitatea unei alegeri variate și autentice. Cincisprezece nominalizări au fost respinse deoarece candidații nu aveau numărul necesar de semnături de susținere sau alte documente necesare. Toți candidații la alegeri au fost bărbați și doar două dintre cele 27 de persoane nominalizate erau femei. Doi candidați la funcția de Președinte aparțin minorităților naționale – un etnic maghiar și un rom.

Luate ca întreg, mass media au oferit o gamă largă de informații politice, oferind alegătorilor posibilitatea de a alege în cunoștință de cauză în ziua alegerilor. Legea electorală conține reglementări clare pentru acoperirea campaniei în emisiunile de știri și prevede acordarea de oportunități de campanie egale și gratuite la posturile publice și private de radio și televiziune pentru toți candidații. Primul canal al postului public Televiziunea Română a acordat tuturor candidaților acces egal la timp de antenă gratuit în emisiunile sale electorale, însă acoperirea campaniei în emisiunile sale obișnuite de știri a fost limitată. Doi difuzori privați, cu toate că nu au favorizat niciun candidat, au adoptat un ton preponderent critic la adresa Președintelui în exercițiu. O serie de dezbateri între candidați au fost transmise – și în unele cazuri organizate – de principalele canale media. Unii dintre candidați au protestat deoarece nu li s-a permis să participe la anumite dezbateri, care nu fuseseră însă în nici unul dintre cazuri organizate de mass media.

Reclamațiile și contestațiile au fost soluționate în conformitate cu legea și în timp util, oferind remedieri eficiente. Aproximativ 80 de contestații au fost primite de BEC înaintea zile alegerilor, iar la Curtea Constituțională au fost depuse trei reclamații pe perioada campaniei. Majoritatea erau legate de afișarea materialelor de campanie și de formarea comisiilor electorale de nivel mediu.

Un mare număr de organizații neguvernamentale (ONG) din România au fost acreditate să observe alegerile, iar observatorii locali au luat în general parte activă la observarea procesului electoral. Unele partide politice, care potrivit legii nu au dreptul să aibă observatori, și-au acreditat activiștii de partid prin intermediul unor organizații locale de observare a alegerilor, ocolind astfel legea.

Conform rezultatelor preliminare parțiale, nici un candidat nu a obținut majoritatea de voturi necesară pentru a fi ales în primul tur; prin urmare, un al doilea tur va avea loc pe 6 decembrie. Votarea în secții de votare obișnuite vizitate de Misiunea OSCE/ODIHR s-a desfășurat după toate aparențele într-o manieră în general calmă și ordonată. Totuși, votarea în secțiile de votare speciale a fost problematică, cu cozi lungi și trecerea lentă a alegătorilor pe la urne ceea ce a avut ca rezultat

faptul că cei care așteptau la coadă la secțiile de votare la încheierea scrutinului au fost efectiv împiedicați să voteze. Ministerul Administrației și Internelor a fost sesizat cu privire la peste 1.000 de incidente și a identificat 72 de cazuri de încălcare a legii, majoritatea legate de votul multiplu și de cumpărarea voturilor. Numărarea voturilor și centralizarea la nivelul BEJ au apărut ca fiind efectuate într-o manieră profesionistă și transparentă, cu toate că s-au observat unele probleme procedurale.

CONSTATĂRI PRELIMINARE

Context

Pe data de 2 septembrie 2009 Guvernul României a anunțat alegeri prezidențiale pentru data de 22 noiembrie 2009, cu un posibil al doilea tur de scrutin pe data de 6 decembrie. Ca rezultat al revizuirii Constituției în anul 2003, alegerile prezidențiale s-au desfășurat pentru prima dată separat de alegerile parlamentare. În aceeași zi cu primul tur de scrutin a avut loc un referendum, la inițiativa Președintelui Traian Băsescu, pentru transformarea Parlamentului într-unul unicameral și pentru limitarea numărului membrilor acestuia la 300.

Alegerile prezidențiale s-au derulat pe fondul unei crize guvernamentale survenite ca urmare a destrămării coaliției dintre Partidul Democrat Liberal (PD-L) și Partidul Social Democrat (PSD) și a adoptării ulterioare de către Parlament a unei moțiuni de cenzură împotriva Guvernului pe data de 13 octombrie. Lucian Croitoru, consilier al Guvernatorului Băncii Naționale a României, nominalizat de către Președintele Băsescu pentru funcția de Prim Ministru, nu a reușit să primească pe data de 4 noiembrie votul de încredere în Parlament. Două zile mai târziu, Președintele l-a mandatat pe Liviu Negoită (PD-L), primarul sectorului 3 al municipiului București, să formeze un nou Guvern. Pe data de 9 noiembrie, Dl. Negoită a înaintat Parlamentului lista membrilor Guvernului propus de el. Parlamentul nu a stabilit până acum data la care se va pronunța în privința D-lui Negoită și a Guvernului său, iar vechiul Guvern funcționează în calitate de guvern interimar.

Cadrul legislativ și sistemul electoral

Conform Constituției, Președintele României este ales prin vot direct pentru un mandat de cinci ani și are dreptul la cel mult două mandate. Pentru a fi ales în primul tur de scrutin, un candidat trebuie să obțină voturile a mai mult de jumătate dintre alegătorii înscriși în liste. Dacă niciun candidat nu este ales în primul tur de scrutin, un al doilea tur de scrutin are loc la două săptămâni după primul; la acesta participă cei doi candidați care au obținut cel mai mare număr de voturi. În al doilea tur de scrutin, candidatul care obține cel mai mare număr de voturi valabil exprimate este ales.

Legislația principală care reglementează alegerile prezidențiale cuprinde Constituția României (adoptată în 1991 și revizuită în 2003) și Legea pentru alegerea Președintelui României (2004; denumită în continuare legea electorală), amendată cel mai recent prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 95/2009, care a intrat în vigoare la data de 3 septembrie 2009. Ordonanța a avut drept scop consolidarea legii prin înlăturarea referirilor la Legea alegerilor parlamentare adoptată în 2004 și amendată în 2008. Amendamentele au introdus de asemenea reglementări clare pentru posturile private de radio și televiziune care decid să acopere campania electorală, făcând obligatorie acordarea de oportunități egale tuturor candidaților atât în emisiunile de știri cât și în timpii de antenă gratuit. Modificarea legislației electorale după anunțarea datei alegerilor nu este în conformitate cu bunele practici electorale.¹ Pe lângă aceasta, modificarea și adoptarea legislației

¹ Codul de bune practici în materie electorală al Comisiei europene pentru democrație prin drept (Comisia de la Veneția) a Consiliului Europei stipulează: "Elementele fundamentale ale legislației electorale, în particular

electorale prin intermediul ordonanțelor guvernamentale de urgență este o practică foarte neobișnuită, care ocolește procesul legislativ, punând astfel sub semnul întrebării atât principiul constituțional al separării puterii legislative și executive cât și cerința explicită potrivit căreia chestiunile electorale trebuie să fie reglementate prin legi organice.

În general, legislația electorală oferă o bază adecvată pentru desfășurarea alegerilor democratice. Cu toate acestea, unele prevederi ar putea fi revizuite pentru a îmbunătăți procesul electoral și pentru a spori transparența acestuia. Printre acestea se numără prevederile referitoare la observatori, care exclud reprezentanții partidelor politice și candidaților de la observarea procesului electoral, fapt ce este mai ales în detrimentul candidaților independenți, care nu au dreptul de a fi reprezentați în birourile electorale la niciun nivel.

Alte legi aplicabile sunt Legea audiovizualului (2002, amendată cel mai recent în 2008) și Legea partidelor politice (2003, amendată în 2005). Finanțarea partidelor politice și campaniilor electorale este reglementată prin Legea privind finanțarea activității partidelor politice și a campaniilor electorale (2006, amendată cel mai recent în 2009), care stabilește un plafon pentru cheltuielile de campanie. Dacă acest plafon este depășit, partidul în cauză trebuie să contribuie la bugetul de stat cu o sumă egală cu excedentul, fiind de asemenea pasibil și de amendă. Autoritatea competentă pentru controlul finanțării campaniilor electorale și a implementării legii este Autoritatea Electorală Permanentă (AEP).

Administrația electorală

La nivelul central, alegerile prezidențiale sunt administrate de Autoritatea Electorală Permanentă și de Biroul Electoral Central (BEC) care se constituie de fiecare dată când au loc alegeri. Al doilea nivel al administrației electorale cuprinde 41 Birouri Electorale Județene (BEJ), un birou electoral pentru fiecare dintre cele șase sectoare ale Municipiului București și un birou electoral pentru secțiile de votare din străinătate. Scrutinul a fost administrat de un număr total de 21.707 Birouri Electorale ale Secțiilor de Votare (BESV), printre care s-au numărat 3.360 pentru secțiile de votare speciale și 294 pentru secțiile de votare din străinătate.

BEC este format din 17 membri: cinci judecători ai Înaltei Curți de Casație și Justiție, președintele și cei doi vicepreședinți ai AEP și nouă membri numiți de partidele politice care au avut candidați la funcția de Președinte². În general, BEC a gestionat problemele electorale în timp util și în mod eficient. Cu toate acestea, ședințele și procesele verbale ale ședințelor BEC și BEJ nu au fost publice, ceea ce a redus semnificativ transparența generală a administrației electorale.

BEJ și alte comisii de nivel mediu au fost alcătuite după o formulă asemănătoare celei a BEC, cu cel mult unsprezece membri. Datorită lipsei de resurse, în cazul a 14 Birouri Electorale Județene AEP nu și-a îndeplinit obligația de a numi un membru în fiecare birou electoral de nivel mediu.

BESV au fost alcătuite dintr-un președinte și un locțiitor, care prin lege trebuie să nu fie afiliat politic, și cel mult șapte membri care reprezintă partidele politice care au avut candidați la alegeri. Conform legii electorale, președinții și locțiitorii trebuie să fie juriști, condiție care în cele mai

sistemul electoral propriu-zis, componența comisiilor electorale și delimitarea circumscripțiilor, nu trebuie amendate cu mai puțin de un an înaintea unui scrutin, sau trebuie să fie înscrise în constituție sau la un nivel mai înalt decât legea obișnuită.”

² La toate nivelurile administrației electorale, partidele parlamentare au dreptul de a fi reprezentate în birourile electorale. După ce reprezentanții partidelor parlamentare își ocupă locurile în birourile electorale, restul de locuri revin partidelor neparlamentare care au candidați. Dacă există mai multe nominalizări din partea acestor partide decât locurile rămase în biroul electoral, se trage la sorți.

multe cazuri nu a fost îndeplinită.³ În cazul în care nu există suficienți juriști disponibili, pozițiile vacante pot fi ocupate de persoane “care se bucură de o bună reputație.” Totuși, implementarea acestei prevederi a variat pe tot cuprinsul țării și drept rezultat unii interlocutori și-au exprimat îngrijorarea cu privire la posibilitatea ca selectarea candidaților pentru poziția de președinte sau vicepreședinte al BESV de către prefectii numiți de Guvern să fie influențată politic.

Alegerile prezidențiale și referendumul au fost organizate de către aceleași birouri electorale. Pe data de 12 noiembrie, Curtea de Apel București a suspendat o decizie a Guvernului care prevedea ca pe o singură listă de alegători să existe două coloane separate pentru semnături. Guvernul a adoptat în ziua următoare o nouă decizie, care prevedea două copii separate ale listei electorale.

De regulă, alegătorii votează la secția de votare în raza căreia își au domiciliul. Totuși, orice alegător care în ziua alegerilor nu s-a aflat în localitatea de domiciliu a avut posibilitatea de a vota la oricare dintre cele 3.360 de secții de votare speciale.⁴ În secțiile de votare speciale s-au introdus măsuri de siguranță suplimentare, ca de exemplu declarații semnate de alegători potrivit cărora nu vor vota decât o singură dată și instalarea de camere video care înregistrau alegătorii în timpul votării. Totuși, unii dintre interlocutori au considerat aceste măsuri ca fiind insuficiente, deoarece nu a existat o modalitate de a identifica și preveni pe loc votul multiplu, cu excepția practicii de a lipi autocolante pe cărțile de identitate ale alegătorilor în toate secțiile de votare pentru a arăta că un alegător a votat, dar această măsură este în mare parte considerată inefficientă deoarece autocolantele pot fi îndepărtate. AEP are obligația de a verifica listele de alegători în termen de șase luni de la alegeri pentru a depista și a înainta către organele de urmărire penală orice informație privind cazurile de vot multiplu.

Numărul final de alegători înscriși pe liste anunțat pe data de 18 noiembrie a fost 18.317.925. Listele de alegători utilizate în secțiile de votare obișnuite au avut la bază registrele de evidență a populației în funcție de domiciliu și au fost actualizate de către primării. Alegătorii pot verifica listele de alegători și pot solicita corecții. Unii interlocutori și-au exprimat îngrijorarea cu privire la problema migrației neînregistrate, atât în țară cât și în străinătate.⁵

Înscrierea candidaților

Orice cetățean român cu drept de vot care are domiciliul permanent în România și are vârsta de cel puțin 35 de ani în ziua alegerilor poate candida la funcția de Președinte, cu excepția cazului în care aparține uneia dintre categoriile de cetățeni cărora nu li se permite să se înscrie într-un partid politic conform Articolului 40 din Constituție.⁶ Nominalizările au fost înaintate BEC și trebuia să conțină, printre altele, semnăturile de susținere a cel puțin 200.000 de alegători înscriși pe liste, cărora li se permite să semneze numai pentru susținerea unui singur candidat. Semnăturile au fost verificate de către BEC pentru identificarea erorilor și lacunelor evidente. Totuși, BEC nu a avut posibilitatea, datorită lipsei de timp și de resurse, să confrunte fiecare semnătură în parte cu lista de alegători.

³ În județul Iași, de exemplu, mai puțin de 5% din președinții și locuitorii BESV erau juriști.

⁴ La numeroase scrutine anterioare, acești alegători au putut vota la orice secție de votare din afara localității de domiciliu, unde au fost adăugați pe lista suplimentară. Pentru a reduce posibilitatea votului multiplu, această posibilitate a fost limitată pentru aceste alegeri la secțiile de votare speciale.

⁵ Se estimează că aproximativ 3 milioane de alegători înregistrați locuiesc în străinătate, dar rămân înscriși pe listele de alegători. Acești alegători sunt radiați din liste numai dacă își înregistrează rezidența permanentă în străinătate la misiunile diplomatice românești respective.

⁶ Conform Articolului 37 din Constituție, persoanele cărora nu li se permite să se înscrie într-un partid politic nu au dreptul să candideze la alegeri. Articolul 40 din Constituție specifică faptul că judecătorilor Curții Constituționale, avocaților poporului, magistraților, membrilor activi ai forțelor armate, polițiștilor și altor categorii de funcționari publici stabilite printr-o lege organică, li se interzice să se înscrie în partide politice.

În cadrul unui proces cuprinzător, BEC a înregistrat 12 candidați din 27 de nominalizați. Patru candidați au fost nominalizați de partide politice reprezentate în Parlament: Președintele în exercițiu Traian Băsescu (nominalizat de PD-L); Președintele Senatului și Președintele PSD Mircea Geoană; Crin Antonescu, Președintele Partidului Național Liberal (PNL); și Hunor Kelemen, Președintele executiv al Uniunii Democrate Maghiare din România (UDMR). Alți cinci candidați au fost nominalizați de partide neparlamentare⁷, în timp ce trei au candidat ca independenți.⁸ Paisprezece nominalizări au fost respinse datorită numărului insuficient de semnături de susținere, în timp ce o nominalizare nu fusese semnată de către reprezentantul autorizat al partidului care a efectuat nominalizarea. Deciziile BEC cu privire la 20 de nominalizări au fost contestate la Curtea Constituțională, care a menținut deciziile respective ale BEC.

Campania Electorală

Campania electorală a început pe 23 octombrie și s-a încheiat la ora 07:00 pe 21 noiembrie. Campania a fost destul de activă, cu afișe, panouri și bannere vizibile aparținând mai multor candidați. Majoritatea candidaților și-au desfășurat campania pe tot cuprinsul țării pentru a-și transmite mesajul către electorat. Candidații au avut libertatea de a-și împărtăși vederile cu alegătorii și de a-și prezenta platformele electorale. Cei zece candidați la funcția de Președinte întâlniți de Misiunea OSCE/ODIHR au subliniat faptul că desfășurarea campaniei electorale a avut loc într-un climat în general calm, fără incidente sau probleme majore. Totuși, campania s-a caracterizat uneori printr-un limbaj dur și prin atacuri personale lansate de unii candidați la adresa oponentilor lor, inclusiv acuzații de pregătire a fraudei electorale.

Deși candidații s-au concentrat asupra crizei economice, politicilor sociale și propunerilor pentru rezolvarea actualului impas politic, referendumul a devenit unul dintre subiectele proeminente și cele mai controversate ale acestei campanii. În special campania Președintelui Băsescu a pus accent pe reforma parlamentară propusă, fapt ce a fost criticat ca fiind o măsură populistă de către contracandidații săi și de alți interlocutori (în special din societatea civilă), atât în public cât și în întâlnirile cu Misiunea OSCE/ODIHR. Astfel, chestiunea referendumului a jucat un rol proeminent în campania prezidențială și a deturnat campania de la domeniul politicilor care constituie responsabilitatea Președintelui României.

În cursul campaniei au fost expuse panouri și bannere care conțineau atacuri la adresa Președintelui în exercițiu, fără a se indica sursa responsabilă pentru conținut (fapt ce încalcă articolul 29 al Legii privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale). În câteva zile, pe unele dintre aceste panouri au fost puse autocolante mari al căror conținut acuza de corupție guvernările anterioare conduse de PSD. Astfel de materiale de campanie neatribuite care atacau PSD au apărut și în unele ziare; redacția unuia dintre aceste ziare a declarat Misiunii OSCE/ODIHR că aceste materiale au fost publicate de PD-L.

Partidele politice au depus o serie de reclamații oficiale privind distrugerea afișelor electorale ale candidaților respectivi în mai multe județe, iar reprezentanții mai multor partide au formulat reclamații referitoare la asemenea cazuri în discuții cu observatorii pe termen lung ai Misiunii OSCE/ODIHR în mai multe regiuni.

În cursul întâlnirilor cu reprezentanții Misiunii OSCE/ODIHR, candidații și reprezentanții acestora au subliniat o serie de chestiuni care în opinia lor puteau avea un impact negativ asupra alegerilor.

⁷ Corneliu Vadim Tudor, Președintele Partidului România Mare (PRM); George Becali, Președintele Partidului Noua Generație – Creștin Democrat (PNG-CD); Remus Cernea, Președintele Executiv al Partidului Verde (PV); Constantin Rotaru, Președintele Partidului Alianța Socialistă (PAS); și Ovidiu-Cristian Iane de la Partidul Ecologist Român (PER).

⁸ Sorin Oprescu, Primarul Bucureștiului, Constantin Ninel Potfrcă și Gheorghe-Eduard Manole.

În afară de criticile legate de referendum, aceste chestiuni au inclus preocupări privitoare la numărul mare de secții de votare speciale și de secții de votare din străinătate, care în opinia lor puteau facilita fraudă electorală. Numeroși interlocutori au subliniat de asemenea posibilitatea votului multiplu. Observatorii pe termen lung ai Misiunii OSCE/ODIHR din București, Constanța, Iași, Cluj și Timișoara au fost contactați de reprezentanții mai multor candidați, care au acuzat susținătorii altor candidați de a fi distribuit alimente, aparate casnice sau bani pentru a-și asigura susținerea populației. În același timp, acești interlocutori nu au putut susține acuzațiile, arătând că dovedirea în practică a acestor cazuri de încălcare a legii este foarte dificilă.

Candidații din partea partidelor neparlamentare au reclamat în cursul întâlnirilor cu reprezentanții Misiunii OSCE/ODIHR faptul că legislația favorizează partidele reprezentate în Parlament, de exemplu în prevederile legate de finanțarea partidelor și campaniei și de reprezentarea în administrația electorală. Candidații din partea partidelor neparlamentare și cei independenți au mai declarat că au fost dezavantajați în ce privește accesul la media și acoperirea mediatică, precum și datorită faptului că administrațiile locale manifestă loialitate față de principalele partide politice.

Mass-media

În România, libertatea de exprimare și libertatea mass-media sunt consfințite prin Constituție și sunt în general respectate. România are un peisaj mediatic dinamic și diversificat, care include difuzori publici și privați și o gamă variată de publicații. Luate ca întreg, mass-media au oferit electoratului un spectru larg de informații și opinii politice care au permis alegătorilor să compare candidații și platformele acestora și să facă o alegere în cunoștință de cauză în ziua alegerilor.

Legea electorală conține reguli clare pentru acoperirea egală a activităților de campanie în emisiunile de știri și pentru oportunități de campanie identice și gratuite pentru toți candidații în media audiovizuale publice și private. Cu toate acestea, în practică, prevederile legate de acoperirea egală a activităților candidaților s-au dovedit dificil de implementat datorită faptului că unii candidați au beneficiat de acoperire în emisiuni de știri în timpul îndeplinirii îndatoririlor lor oficiale, dar și datorită nivelurilor diferite de activități de campanie ale fiecărui candidat.

Consiliul Național al Audiovizualului (CNA), care are sarcina de a monitoriza media audiovizuale, a sancționat mai mulți difuzori privați pentru încălcări minore ale legii, în special cu privire la acoperirea egală a campaniei candidaților în cadrul emisiunilor de știri.⁹ Printre acești difuzori, canalul privat de știri Antena 3 a fost sancționat cel mai frecvent.

Pe parcursul celor trei săptămâni dinaintea primului tur de scrutin, monitorizarea media efectuată de Misiunea OSCE/ODIHR a arătat că acoperirea campaniei de către TVR 1, primul canal al Televiziunii Române publice, a acordat tuturor candidaților acces egal la timp de antenă gratuit în emisiunile sale dedicate alegerilor. Au fost difuzate zilnic programe speciale pentru alegeri, la ore de maximă audiență, și toți candidații au avut ocazia de a se adresa alegătorilor. Formatul programelor, în care candidații au fost intervievați de jurnaliști, le-a permis candidaților să-și prezinte viziunea și opinia cu privire la principalele subiecte ale campaniei. Totuși, acoperirea campaniei în emisiunile obișnuite de știri de la TVR 1 a fost limitată. TVR 1 a dedicat 26% din știrile politice și electorale difuzate la ore de maximă audiență Președintelui, dintre care 67% pe ton neutru, și deseori în legătură cu activitățile instituționale ale acestuia. Alți candidați au beneficiat de o acoperire marginală. 19% din știri, pe un ton mai ales neutru și pozitiv, au fost consacrate încercărilor D-lui Croitoru și ale D-lui Negoită de a forma un nou Guvern.

⁹ Sancțiunile au variat, în funcție de gravitatea abaterii, de la obligația de a difuza o notificare scrisă publicului, care să explice motivele pedepsei, până la impunerea unei amenzi.

Știrile difuzate la ore de maximă audiență de postul privat Pro TV au descris un model similar, Președintelui în exercițiu acordându-i-se 21% (aproape în întregime pe un ton neutru) dintr-o acoperire foarte restrânsă a știrilor politice, în timp ce restul au fost dedicate în principal unor personaje politice care nu erau candidați (de exemplu Dl. Croitoru și Dl. Negoită). Canalul privat Prima TV a avut o abordare asemănătoare, dar a consacrat mai mult timp altor candidați în cadrul știrilor difuzate la orele de maximă audiență: a acordat 22% din timp Președintelui Băsescu, 10% D-lui Geoană și 5% D-lui Antonescu, tonul acestor știri fiind în general echilibrat.

Realitatea TV a asigurat o acoperire semnificativ mai mare alegerilor, atât în emisiunile de știri cât și în cadrul altor programe de informare. În știrile difuzate la ore de maximă audiență, Realitatea TV a dedicat Președintelui în exercițiu 39 % din durata știrilor politice (din care 56% pe un ton negativ), 12% D-lui Geoană (53% pozitiv) și 9% D-lui Antonescu (41% pozitiv). O tendință similară, deși mai accentuată, a fost observată în știrile difuzate la ore de maximă audiență de televiziunea privată Antena 1, unde Președintele Băsescu a beneficiat de 59% din acoperire, din care 72% pe un ton negativ.

O serie de dezbateri au fost organizate și televizate în ultima săptămână de campanie. O primă dezbatere a fost organizată pe data de 14 noiembrie la Cluj între candidații Băsescu și Antonescu, iar principalele două televiziuni private de știri au difuzat-o în direct. Pe data de 18 noiembrie, televiziunea publică a organizat o dezbatere cu numai patru candidați, ceilalți candidați nereușind să ajungă la un consens cu privire la formatul unei dezbateri ulterioare între candidații cel mai bine cotați în sondajele de opinie, care fusese programată pentru aceeași zi. O dezbatere finală între trei candidați, Dl. Băsescu, Dl. Geoană și Dl. Antonescu, a avut loc pe 20 noiembrie și a fost difuzată în direct de principalele rețele de mass-media (inclusiv de televiziunea publică) și de o serie de canale mass-media mai mici, ajungând astfel la o audiență extinsă. Unii candidați au protestat în mod public împotriva faptului că nu li s-a permis să participe la această dezbatere și la una dintre celelalte; însă nici una dintre dezbateri a fost organizată de mass-media, ci de o universitate și, respectiv, de o organizație neguvernamentală (ONG) care activează în domeniul politicilor publice.

Dintre zierele monitorizate, *Jurnalul Național* a acordat Președintelui Băsescu 83% din spațiul total dedicat candidaților (din care 77% cu conținut negativ în ceea ce privește tonul), *Cotidianul* i-a alocat 74% (83% pe un ton negativ), iar *Gândul* i-a acordat 62% (59% pe un ton negativ). *România Liberă* și *Evenimentul Zilei*, în schimb, au oferit o acoperire mai echilibrată a candidaților, atât în ceea ce privește spațiul dedicat candidaților cât și tonul acoperirii.

Doi candidați (Constantin Ninel Potîrcă și Eduard Manole) au depus contestații la Curtea Constituțională cu privire la accesul lor la timpuri de antenă gratuite la posturile publice de televiziune și radio. Curtea a acceptat ambele contestații și a dispus acordarea de timpuri de antenă candidaților. O altă contestație depusă de către D-l Manole, de asemenea privitoare la timpul de antenă gratuit, a fost respinsă de către Curte.

Participarea femeilor și a minorităților naționale

Femeile sunt insuficient reprezentate atât în Parlament, cât și în Guvern.¹⁰ La aceste alegeri, toți candidații înscrși au fost bărbați, iar între cei 27 nominalizați s-au numărat doar două femei. Femeile sunt bine reprezentate în administrația electorală. Unul dintre cei doi vicepreședinți ai AEP este femeie. Președintele și vicepreședintele BEC sunt de asemenea femei, precum și alți cinci

¹⁰ Patruzeci și șase din cei 471 membri ai Parlamentului sunt femei, precum și doi dintre cei 11 Miniștri ai Guvernului interimar actual.

membri ai BEC. În Birourile Electorale Județene, 50% dintre președinți și 77% dintre vicepreședinți sunt femei.

Conform recensământului populației din 2002, etnicii maghiari reprezintă 6,6% din populația României, iar romii 2,5%; alte minorități naționale însumează puțin peste 1% în total. Un total de 20 de minorități sunt reprezentate în Consiliul Minorităților Naționale, un organism guvernamental consultativ. Uniunea Democrată Maghiară din România deține în prezent nouă mandate în Senat și 22 în Camera Deputaților. Camera deputaților include de asemenea 18 membri care reprezintă celelalte 19 minorități naționale¹¹, aleși conform unei prevederi constituționale care stabilește un prag electoral mai scăzut pentru aceste minorități.¹² Doi candidați la funcția de președinte aparțin minorităților naționale: D-l Kelemen, declarat de etnie maghiară, și D-l Potîrcă, de etnie romă.

O serie de interlocutori au declarat Misiunii OSCE/ODIHR că se așteaptă ca problema cumpărării voturilor să afecteze în special comunitatea romă, datorită vulnerabilității sociale a multor romi. La alegerile anterioare au fost aduse acuzații similare privitoare la cumpărarea extinsă a voturilor în rândul romilor. Unii interlocutori au apreciat că un număr considerabil de romi nu dețin documente de identitate sau nu sunt înregistrați în evidențele oficiale, și prin urmare nu vor putea vota. Totuși, numărul acestora nu este cunoscut, ceea ce face dificilă stabilirea veracității acestor afirmații.

Reclamații și contestații

La Birourile Electorale Județene au fost depuse aproximativ 200 de reclamații, majoritatea privind amplasarea și dimensiunea materialelor de campanie și constituirea birourilor electorale ale secțiilor de votare. Cel puțin cinci reclamații referitoare la cumpărarea de voturi au fost depuse în Botoșani, în sectorul 5 al municipiului București, în Timișoara și în Brașov. Acestea au fost înaintate procurorilor în vederea demarării investigațiilor. Până în ziua alegerilor, la BEC au fost depuse aproximativ 80 de contestații împotriva deciziilor unor Birouri Electorale Județene. Douăzeci și patru dintre ele au fost depuse de către PD-L și au contestat decizii ale unor BEJ-uri care stipulau că afișele pentru referendum nu pot fi expuse în spațiile alocate afișelor pentru alegerile prezidențiale. BEC a respins deciziile date de BEJ, invocând Legea referendumului care stipulează că desfășurarea referendumului va fi reglementată de legea electorală dacă ambele scrutine au loc în aceeași zi. Ulterior BEC a adoptat, în limita/virtutea competenței sale de a interpreta legea, o decizie care prevede că un candidat are dreptul de a expune un singur afiș pe fiecare spațiu alocat acestui scop, fie pentru alegerile prezidențiale, fie pentru referendum, fie pentru ambele. Alte contestații s-au referit la probleme cum ar fi expunerea de afișe supradimensionate, amplasarea materialelor de campanie în locuri excluse în mod specific de la acest scop prin legea electorală și formarea Birourilor Electorale Județene.

Legea electorală nu prevede explicit cine are dreptul de a contesta deciziile organismelor administrației electorale. În două dintre cazuri, în care membri de BEJ nominalizați de către partide au contestat decizii ale Biroului Electoral Județean ai cărui membri erau, BEC a hotărât că nu au dreptul să depună contestații. BEC a susținut că, în calitate de membri ai BEJ, aceștia exercită autoritatea statului făcând parte dintre factorii de decizie și că nu mai pot acționa ca membri de partid. Reclamațiile și contestațiile au fost rezolvate în timp util, iar termenele limită legale au fost respectate.

¹¹ Minoritatea cehă și cea slovacă sunt reprezentate împreună de un singur membru al Parlamentului.

¹² Organizațiile minorităților naționale au dreptul la un mandat în Camera Deputaților dacă obțin, la nivel național, un număr de voturi egal cu 10% din numărul de voturi valabil exprimate necesar pentru alegerea unui deputat.

Observatori locali

Legea electorală conține prevederi referitoare la observarea alegerilor de către observatori locali și internaționali. Observatorii locali pot fi numiți de către ONG-uri care activează în domeniul drepturilor omului și al democratizării și de către mass-media. Partidele politice și candidații nu au dreptul de a desemna observatori, însă candidaților înșiși li se permite să observe procedurile din ziua alegerilor.

AEP a certificat în total 47 ONG-uri în calitate de organizații de observare locală, permițându-le să acrediteze observatori la BEJ-uri.¹³ În ziua alegerilor, Asociația Pro Democrația (APD) a detașat aproximativ 1.400 observatori în echipe staționare și mobile. În plus, APD a monitorizat cheltuielile candidaților și ale partidelor pentru materialele de campanie stradală în București și în alte 14 municipii și orașe.

Mai multe ONG-uri au avertizat în mod public asupra posibilității ca partidele politice să încerce să acrediteze activiști proprii sub masca unor observatori ai organizațiilor neguvernamentale, ceea ce contravine legii care prevede că observatorii locali nu pot fi membri de partid. O organizație care a detașat un număr semnificativ de observatori în București și județul Ilfov a relatat Misiunii OSCE/ODIHR că intenționa să acrediteze simpatizanți ai mai multor partide mari sub numele organizației. Persoane oficiale din PSD din mai multe județe au declarat în mod public sau în cadrul unor întâlniri cu observatorii pe termen lung ai Misiunii OSCE/ODIHR că partidul lor urmează să trimită în teritoriu, în ziua alegerilor, activiști acreditați sub umbrela unor „fundații”.

Ziua alegerilor

BEC a stabilit un procent preliminar al prezenței la urne de 54,09% din alegătorii înscrși în liste. Votarea în secțiile de votare obișnuite vizitate de Misiunea Restrânsă de Observare a Alegerilor OSCE/ODIHR s-a desfășurat într-o manieră în general calmă și ordonată, procedurile fiind de regulă respectate. În schimb, votarea a fost problematică în majoritatea secțiilor de votare speciale, alegătorii așteptând timp îndelungat și trecerea lor pe la urne fiind lentă, în special în centrele urbane. În unele cazuri, un număr considerabil de oameni așteptau la rând în afara secțiilor de votare la ora oficială a închiderii scrutinului și nu au putut vota, fiind astfel efectiv împiedicați în exercitarea dreptului la vot. Buletinele de vot ale mai multor secții de votare vizitate de Misiunea OSCE/ODIHR s-au terminat în cursul zilei, fiind necesare mai multe ore de așteptare pentru primirea unor buletine de vot suplimentare de către BEJ.

Ministerul Administrației și Internelor a comunicat că în ziua alegerilor a primit 1.059 de sesizări privind incidente legate de alegeri și a identificat 72 de încălcări ale legii, în special privitoare la votul multiplu și la cumpărarea voturilor; Ministerul a inițiat acțiuni penale împotriva mai multor persoane. De asemenea au existat numeroase sesizări din partea mass-media și a observatorilor locali cu privire la astfel de încălcări ale legii.

În secțiile de votare vizitate, s-a întâmplat frecvent ca observatorii locali să nu poată comunica cu promptitudine denumirea organizației pe care o reprezentau, unii afirmând că desfășoară activitatea de observare din partea anumitor candidați sau partide. Ocazional, acești observatori au fost surprinși intervenind în desfășurarea procesului electoral.

¹³ Numărul total de certificări este mai mare deoarece unele ONG-uri au depus solicitări pentru structurile lor naționale precum și pentru filialele locale.

BEC nu a publicat rezultate parțiale preliminare până pe data de 23 noiembrie la ora 08.00, și atunci doar la nivel național și nu la nivel de secție de votare. Conform acestor rezultate, nici un candidat nu a obținut majoritatea necesară pentru a fi ales din primul tur de scrutin; prin urmare un al doilea tur de scrutin va avea loc pe data de 6 decembrie.

CNA a sancționat trei canale de televiziune pentru nerespectarea pauzei temporare de campanie/suspendării temporare a campaniei și un canal pentru difuzarea rezultatelor unor sondaje de opinie în timpul celor 48 de ore anterioare zilei alegerilor. Mai multe site-uri de Internet, inclusiv cele ale principalelor canale mass-media, au publicat pe tot parcursul zilei rezultate ale unor sondaje la ieșirea de la urne.

În stațiile de votare vizitate, numărarea voturilor a fost efectuată într-o manieră profesionistă, ordonată și transparentă, deși au fost remarcate probleme procedurale minore. Centralizarea la nivel de BEJ s-a desfășurat după toate aparențele într-un mod profesionist. Nu toți observatorii Misiunii OSCE/ODIHR și nici un observator local nu a putut urmări procesarea computerizată a proceselor verbale cu rezultate în BEJ-urile vizitate, deoarece acest lucru nu este stipulat în mod expres în legea electorală, reducându-se astfel transparența unei părți importante din procesul electoral.

*Acest raport este disponibil și în limba română.
Versiunea în limba engleză rămâne însă singurul document oficial.*

INFORMAȚII DESPRE MISIUNE ȘI MULȚUMIRI

Misiunea Restrânsă de Observare a Alegerilor a OSCE/ODIHR s-a deschis la București pe data de 28 octombrie cu 11 experți în capitală și 14 observatori pe termen lung detașați pe tot teritoriul României. Șeful Misiunii Restrânse de Observare a Alegerilor a OSCE/ODIHR este Vadim Zhdanovich (Federația Rusă). Membrii Misiunii provin din 17 State participante OSCE.

Misiunea OSCE/ODIHR dorește să mulțumească autorităților din România pentru invitația de a observa alegerile, Biroului Electoral Central și Autorității Electorale Permanente pentru cooperare și pentru furnizarea documentelor de acreditare, și Ministerului Afacerilor Externe pentru asistență și cooperare. Misiunea OSCE/ODIHR dorește de asemenea să-și exprime aprecierea pentru cooperarea acordată de alte instituții naționale și locale ale statului, autorități electorale, candidați, partide politice și organizații ale societății civile.

Pentru informații suplimentare, vă rugăm să vă adresați:

- D-lui Vadim Zhdanovich, Șeful Misiunii Restrânse de Observare a Alegerilor OSCE/ODIHR, în București (+40-21-200 6747);
- D-lui Jens Eschenbächer, purtătorul de cuvânt al OSCE/ODIHR (+48-603-683 122), sau D-lui Mats Lindberg, Election Adviser al OSCE/ODIHR, în Varșovia (+48-22-520 0600).

Adresa Misiunii Restrânse de Observare a Alegerilor OSCE/ODIHR:

Union International Center, etajul 4
Str. Ion Câmpineanu nr. 11
București, România
Tel: +40-21-200 6747; fax: +40-21-200 6749
Email: office@odihr.org.ro

